

REQUIEMMISSEN VOOR MISDADIGERS

De zorg voor slachtoffers van misdrijven of voor hun entourage is een verworvenheid waartoe de dramatische gebeurtenissen van het afgelopen jaar aanleiding gegeven hebben.

Tot dan was die onbestaande en in het Ancien Regime was het niet anders. Voor de zielenlafenis van terechtgestelde misdadigers deed de stadsmagistraat zielenmissen opdragen maar van een gelijkaardige hulp voor de slachtoffers is geen spoor te bekennen.

Ter illustratie mogen hier enkele posten dienen uit de Gentse stadsrekeningen van halfweg de zeventiende eeuw (Reeks 400 in het stadsarchief).

De aanhef van de hier aangehaalde posten is met enkele kleine variaties steeds dezelfde: "Betaelt aen dheer Loijs van Hoobrouck sindicq van de patres re-collecten..." en dan volgt:

1. "...de somme van XX s(chellingen) groo(te)n over XII zielmissen ghedaen bij de voorn(oemde) heeren patres door ord(onnantie van (het) collegie over de siele van den voorn(oemden) Anth(on)e de la heije (Reg. 166, blz. CLVIII). Zonder datum maar geschreven onder een betalingsopdracht van de XXVste januari 1652.

Anhone de la Heije, zoon van Pieter, 33 jaar oud en geboortig van Etтинbouch bij Doornicke (Estaimbourg?) metselaar van beroep had met nog andere mannen op 10 januari 1652 de nachtwacht in het "corps de garde" van het Tolhuis. Rond middernacht, nadat zij *den cooninck getrocken ende eenighen tijdt tsaemen vroyelijck gheweest waeren* had de la Heije *eenighe woorden ende krakeel*

gehad met Joos Meus omdat die laatste *besturt* (bemorst) *hadde gheweest* met bier. Met andere woorden zij hadden Driekoningen gevierd met meer bier dan goed was geweest.

Die Joos Meus was de zoon van Laureyns, 25 jaar oud, inwonende poorter en *ticheldecker* van beroep.

De la Heije had hem uitgedaagd met hem te komen vechten buiten het wachtlokaal. De korporaal had de gemoederen kunnen bedaren en rond 7 à 8 uur had Meus, met toestemming van de korporaal het wachtlokaal verlaten om naar huis te gaan. De la Heije had hem gevolgd en hem zonder enige aanleiding *eene vehemente steke in zijne slijncke zijde* toegebracht, aan de gevolgen waarvan hij 's anderendaags overleden was. Ter zijner verdediging had de la Heije aangevoerd dat hij *bij drancke gheweest had...*

Hij werd veroordeeld om op een schavot op de korenmarkt geëxecuteerd te worden *metten sweerde*. Het vonnis werd geveld en voltrokken op 13 januari 1652 (1).

De executie gebeurde in aanwezigheid van het lijk van Joos Meus. De cellebroeders hadden namelijk opdracht gekregen zijn lijk thuis te gaan afhalen en op het schavot te leggen en het daarna naar het kerkhof te brengen (*ter ghewijde aerde*) evenals dat van Anthone de la Heije (2). In *utsonderlynghe consideratie* (werd hem, de la Heije) *gheaccordeert de h(eilige) aerde op verzoek van de schepenen van de Keure* (1).

De onthoofdingen te Gent werden door de eeuwen heen niet altijd op de korenmarkt uitgevoerd, in de middeleeuwen gebeurde dit op de Hoofdbrug bij het Veerleplein.

De aanwezigheid van het lijk van het slachtoffer bij de executie, lijkt hoewel niet echt uitzonderlijk, toch ver van algemeen gebruikelijk geweest te zijn. Hetzelfde mag gezegd van de begrafenis van de geëxecuteerde in gewijde grond.

De gewone gang van zaken bestond hierin dat de terechtgestelde naar de *plaetse patibulaire* (galgenveld) buiten de tweede Muidepoort gevoerd werd en daar begraven, eventueel na eerst op een rad, op een staak geplaatst, als galgenaas voor de vogels gediend te hebben.

De cellebroers ofte Alexianen hielden zich met de zorg voor de krankzinnigen en met begrafenissen bezig. Hun klooster stond langsheen de Houtleie.

Driekoningen werd destijds gevierd te beginnen met Kerstdag tot 6 januari. De avond van 5 januari was dan Dertienavond. Zoals bekend werd diegene koning, die een boon in zijn stuk koek vond en die boon wordt al in 1363 vermeld (3).

Hoe het komt dat zij nog op 10 januari Driekoningen vierden is mij een raadsel. Bovenop de requiemmissen voor de moordenaar gaf de stadsmagistraat aan zijn weduwe 4 pond groten *omme haere armoede ende desolatie met haer kindt te behelpen* en de weduwe van Joos Meus (het slachtoffer) kreeg evenveel om

haar te helpen *in haeren vuttersten noot ende in consideratie van het verlies van haeren man* (4). Met andere woorden, hoewel zij geen kind op te kweken had kreeg zij toch evenveel, indachtig het verlies van haar man. Een zekere bekommernis om de entourage van het slachtoffer - zij het bescheiden - is hier toch aanwezig.

2. "...de somme van II pond groot(en) over het celebreren van 24 missen tot lavenisse van de siele van Cornelis sbloex gheexecuteert mette coorde bij ord(onnantie) van (den) VIIen ougste 1653" (Reg. 169, blz. CXVI)...

Het vonnis heb ik niet gevonden. Ging het misschien om een zware misdadiger en kreeg hij daarom 24 missen i.p.v. 12 (cfr. het geval de Joode onder nr. 8 hierna)?

3. "...de somme van XXIII s(chellingen) groot(en) over twaelf missen bij de voors(eyd)e patres ghecelebreert over de siele van Jeronimus du quesnoij gheexecuteert mette coorde ende daernaer verbrant tot asschen. Bij ord(onnantie) van(den) XXsten 9bre 1654. (Reg. 170, blz. CLV).

Jeronimus du Quesnoij, 52 jaar oud en geboren te Brussel had zich *in soo verre vergeten van up diversche plaetsen en ten diversche stonden te committeeren het criem* (misdadaad) *van sodomie* (homoseksualiteit).

Hij werd veroordeeld om aan een staak *ghewoelt* en verbrand te worden *in assche*. Het vonnis werd geveld en uitgevoerd op 28 september 1654.

Het gaat om Hieronymus du Quesnoy, de jonge, die het grafmonument van bisschop Triest in de Sint-Baafskathedraal gebeeldhouwd heeft. Het gelaat van de bisschop is onafgewerkt gebleven door diens executie (5).

Het woelen of wurgen aan een staak bestond hierin dat de beul de veroordeelde om het leven bracht doordat hij het oog van een touw lus, geslagen rond diens hals en de staak waartegen hij zat, progressief ging vernauwen en hem aldus wurgde. Dit gebeurde door een stok die achter de staak door de lus stak, rond te draaien (6).

De vuurdood werd hier uitgevoerd tot de veroordeelde volledig tot as herleid was, wat vele uren duurde. Het beoogde de volledige vernietiging. Meestal werd, nadat het aangevoerde hout opgebrand was, het zwartgeblakerde en slechts ten dele verbrande lijk naar het galgenveld gevoerd.

4. "...de somme van XXIII s(chellingen) groot(en) over twaelf sielmissen ghe-daen over de siele van Petronella van tallebeke die ghecondemneert is gherabraect te worden bij ord(onnantie) van (den) XXV martij 1655 (Reg. 170, blz. CXXII).

Pieternelle van Tallebeke, geboortig van Sint-Maria-Lierde en 28 jaar oud was op 20 januari 1655 rond vijf uur in de ochtend *hantdaedigh... gheweest van de execrable ende schroomelijcke moort ghecommitteert in den persoon van*

vrouw marie jacqueline triest douariere van... baron van eekelsbeke liggende in haer bedde... in haar huis in het prinsenhof. Pieternelle was er dienstmeid. Zij had haar *meesteresse als eene beeste* naar buiten gesleept, in een mestput geworpen en was er dan vandoor gegaan met *juweelen van Diamante peerlen, gaude ringen, silverwerck, ghereet gelt* en nog andere zaken die niet te heet of te zwaar waren, zoals zijzelf bekend had voor *ende naer torture*.

Zij werd veroordeeld om gesleept te worden op een horde van het stadhuis naar de *vangenisse van Chastelette* en van daar naar het schavot op de korenmarkt. Daar zou zij geradbraakt worden en dan de keel overgesneden. De executie werd verzacht door een genadeslag: *eenen voorgaenden slagh van gratie op het herte*. Haar lijk zou dan, ook weer op een horde, naar de *plaetse patibulaire* gesleept worden en op een rad gelegd.

Het vonnis werd geveld en uitgevoerd op 3 maart 1655 (7).

Het schandslepen op een horde (d.i. een van tenen gevlochten mat) naar de executieplaats en vandaar naar het galgenveld werd als bijzonder ontierend aangezien.

Het radbraken of breken van de beenderen van een op een rad vastgebonden veroordeelde werd meestal op mannen toegepast die er soms vele uren en zelfs dagen over deden om te sterven (8).

Hier werd die executievorm verzacht (d.i. de doodstrijd bekort) door de voorafgaandelijke genadeslag en door het oversnijden van de keel om de eventuele inefficiëntie van de eerste "behandeling" op te vangen.

5. "...de somme van XXIII sch(ellingen) groo(te)n over twaelf missen van requiem... ghecelebreert over de siele van andries delboe ghexecuteert metten sweerde bij ord(onnantie) van (den) IX nov. 1655 (Reg. 171, blz. CXXVI).

Andries Delbove, 50 jaar oud en geboren in de buurt van Bavay, was in de vroege ochtend van zondag 11 juli 1655 na een wekenlange afwezigheid *van uytlands* thuis gekomen. Zijn vrouw, Jossine le Feve, 39 jaar oud en geboren in een dorp in de buurt van Béthune lag nog te bed. Hij had geld van haar geëist en zij had geweigerd, waarop hij ze tweemaal hard geslagen had op haar bloot lichaam *avec un baston qu'il avoit entre les mains* (Hij werd in het Frans verhoord).

Op haar hulpgeroep verscheen Mayken Bontinck die de deuren van de bedstede dicht deed en er voor ging staan om verder onheil te voorkomen. Dit en het hulpgeroep van beide vrouwen moet hem razend gemaakt hebben. Hij trok Mayken bij de haren weg van de "coetse", slingerde ze in "*de schauwe*" en stak ze verscheidene malen met zijn mes waardoor zij na een kwartier de geest gaf. De lijkschouwing wees uit dat zij vijf messteken had gekregen in de rug waarvan twee tot in de thoraxholte doorgedrongen waren en er de vena cava (de holle ader) doorgesneden hadden (9).

Hij werd veroordeeld om *metten sweerde* geëxecuteerd te worden en daarna naar het galgenveld gevoerd.

Het vonnis werd geveld en voltrokken op 13 juli 1655.

6. "... de somme van twee ponden acht sch(ellingen) over XXIII missen ghecelebreert over de zielen van Nicolas Caldrijn ende Pierre Simoens gheexecuteert metten sweerde ende coorde volghende twee ord(onnantiën) respectievel(ijck) van daeten XIX ougste 1656 (Reg. 173, blz. CXXXVIII).

Nicolaus Caldrijn, 40 jaar oud en geboren te Gent als zoon van Balthazar, was al eerder tegen de gerechtelijke lamp gelopen.

Op 28 maart 1635 had hij *eene correctie* (straf) *onderstaen omme sijn deeperij* (bedriegerij) *onbehoorelijck spelen ende vaghebonderen* en op 29 januari 1649 werd hij als recidivist vóór het stadhuis *totten loopenden bloede ghegeeselt ende gebrandteeckent* en voor 20 jaar verbannen uit al de landen van herrewaarts over *op expresse peyne van de galghe*. Hij had deze interdictie aan zijn laarzen gelapt, was zelfs gaan wonen te Antwerpen en had er *taverne* gehouden in de herberg Den Horen bij de Lepelstraat.

Drie jaar geleden had hij tijdens de Antwerpse kermisweek thuis krakeel gemaakt met Heynderick de Backere, had hem met getrokken mes achtervolgd tot op de straat en hem in de hals gestoken *ontrent de strotte*. Heyderick was ineengezakt en ter plekke gestorven.

Hij werd veroordeeld om *mette coorde* geëxecuteerd te worden op de Vrijdagmarkt en daarna naar het galgenveld gevoerd.

Het vonnis werd gevelde en voltrokken op 30 mei 1656 (10).

Pierre Simoens, zoon van Jan, 30 jaar oud en geboren te Carle (?) in het graafschap Bourgondië had in de avond van 12 augustus 1656 samen met zijn *compaignon* Hubert Blanchin amok gemaakt in en rond de (kermis?)tent van Cathelijne Pauwels die op de oever van de Leie stond in de buurt van de Bijloke.

Met getrokken rapier was hij weggestormd al roepend naar zijn makker: *tue tue*. Op hun weg hadden zij smid Pieter Jaecques ontmoet. Simoens had hem verwenst met de woorden *mort dieu bougre* en hem een steek in het aangezicht toegebracht naast de neus. Onthutst had die gezegd: *mon camerade ie naij pas de querelle avecq vous* waarop hij hem *eenen cap* in zijn rechter schouder gegeven had en naar Blanchin geroepen *tue ce bougre la*. Die laatste had hem ook enige *cappen* gegeven. Achtervolgd en opgejaagd door een woedende menigte kruiste hij de weg van briefdrager Guill(aem)e Gruijsaert. Hij gaf hem een dodelijke rapiersteek in de linker zijde dwars door het hart. Daarop had de menigte hem overmeesterd en naar de gevangenis gebracht.

De schepenen van de Keure, zo luidde het vonnis, condemneren u op de cooremert deser stede op een schavaut ter presentie van het doodt lichaem van den overledenen gheexecuteert te worden metten sweerde datter de doodt naer volghet ende vandaer u doodt lichaem ghevoert te worden buijten de tweede muijdepoorte ter plaetse patibulaire ende hetselve gheleijt te worden op een radt ende u hoeft gestelt op eene pinne.

Aldus gheprononchiert ende volcommen den XIIIen ouste 1656.

7. "... de s(omme) van twee pond acht s(chellingen) groo(te)n over 24 missen bij heml(ieden) ghecelebreert over de ziele van Adriaen de Jood gheexecuteert metter viere bij ord(onnantie) van(den) XXVI 7b 1664." (Reg. 181, blz. CVIIvo).

Adriaen de Jode, 43 jaar oud en geboren te Gent als zoon van Adriaen en Barbara de Bilt was weduwnaar met vier kinderen op het ogenblik van de feiten. Hij had op zondag 27 april 1664 lakensnijder Martinus Van der Brugghe, diens vrouw en hun zoontje van 6 maanden evenals de dienstmeid met een ijzeren hamer neergeslagen en met een mes afgemaakt. Hij had enkele juwelen en het liggende geld geroofd.

Hij bekende ook nog elf jaar voordien - in januari 1653 - Frans Danneels die in de *cromme waele* woonde, evenals zijn dienstmeid op dezelfde manier om het leven gebracht te hebben (11).

Hij werd veroordeeld (12) om met de ijzeren *moorthaemer* en het mes rond zijn hals op een horde naar de Vrijdagmarkt gesleept te worden en aldaar naakt op een *dweers cruys* gebonden, zesmaal met gloeiende tangen *in 't vleesch op synen arm ende beenen ghenepen* (13) en daarna geradbraakt te worden. Dan moest zijn *levende lichaem in het vier soo langhe branden datter de doot naer volght ende het selve al dan ghevoert... ter plaetse patibulaire ende gheleyt op een rat* (rad).

Behalve de missen betaalde de stadsmagistraat voor hem ook nog andere zaken. Het *voesteren* (opkweken), kisten en begraven van één van zijn kinderen, dat rond die tijd moet gestorven zijn, was een debetpost van 20 schellingen in de stadsrekeningen (14). Zeer vermoedelijk gaat het om het jongste kind, Françoiseke, dat vijf jaar oud was.

Tenslotte werd ook nog de *voyage* met begeleider, van de drie resterende kinderen van Gent naar Ieper bekostigd (5 pond en 10 schellingen) (15).

Het leven moet voor hen hier vermoedelijk onhoudbaar geweest zijn en wellicht had Adriaan in Ieper familie of kennissen die zich over die kinderen konden ontfermen. Hij had er immers drie jaar gewoond.

Alle hier besproken misdadigers kregen niet elk evenveel zielenmissen; voor zes ervan betaalde de stadsmagistraat 12 en voor twee (Sblocx en de Jode) 24 missen.

Voor de zielenlafenis van Adriaan de Jode met zijn afschuwwekkende en vijfvoudige moord zullen meer missen nodig zijn zal het oordeel van de stadsmagistraat geweest zijn en dus kreeg hij er meer, zelfs tweemaal meer dan de anderen. Voor Cornelis Sblocx gold wellicht dezelfde redenering maar bij gebrek aan een teruggevonden vonnis kan dit niet hard gemaakt.

De kostprijs van een requiemmis bedroeg in 1652 en 1653 (De la Heije en Sblocx) $1 \frac{2}{3}$ schelling (1 schelling en 8 groten) en nadien 2 schellingen (16). Vanaf 1654 zijn de requiemmissen dus duurder tenzij lezingen of een ander

ceremonieel ze langer en bijgevolg duurder gemaakt hebben. Dit laatste lijkt wel niet zeer waarschijnlijk maar is zeker niet uit te sluiten in aanmerking genomen de bezorgdheid van de stadsmagistraat voor 's misdadigers zielenheil.

NOTEN

1. SAG. Reeks 215, bundel 2 en reeks 214, reg. 6, blz. 107.
2. SAG. Reeks 400 reg. 166, blz. CLVIII.
3. A. Van Werveke. Bijdragen tot de Geschiedenis en Oudheidkunde van Vlaanderen. Gent 1927.
4. SAG. Reeks 400, reg. 166, blz. 117 vo.
5. I. Kockelbergh in N.B.W., Deel XIV, s.v. Quesnoy, du, de Jonge.
6. Een aanschouwelijke voorstelling daarvan staat in A. Capiteyn en M. Musschoot. De strip van Gent. Gent 1990. Uitgave dienst culturele zaken van de stad Gent.
7. SAG. Reeks 95bis, nr. 15.
8. R.C. Van Caenegem. Geschiedenis van het strafrecht in Vlaanderen van de XIe tot de XIVE eeuw, in Verhand. Kon. Acad. voor Wet. Lett. en schone Kunsten. Klasse Letteren, XVI (1954), nr. 19.
9. SAG. Reeks 213 reg. 15 en reeks 215, bundel 2.
10. SAG. Reeks 215, bundel 2.
11. Voor een uitgebreid relaas van de moordpartij zie: H. Van Istendael. Een nieu liedt van de moordadighe feyten gecommiteert door Adriaen de Jode binnen de stede van Gendt. G.T. 7 (1978), 127-132.
12. SAG. Reeks 95bis, nr. 15 en reeks 213, nr. 23.
13. SAG. Reeks 400, reg. 180, blz. CIIIIxxVIIIvo.
14. SAG. Reeks 400, reg. 181, blz. CXXVIIIvo.
15. SAG. Reeks 400, reg. 181, blz. CIX.
16. Eén pond = 20 schellingen en 1 schelling = 12 groten.

E. OSSIEUR
